Marek Ďurčanský, Městská správa a kancelář ve středním Polabí za třicetileté války, Praha 2007, 311 s., 16 obraz. příloh

Posudek na doktorskou disertační práci Katedry pomocných věd historických a archivního studia UK v Praze FF

Práce o dějinách měst se po mnohá desetiletí těší velkému zájmu badatelů, počátky lze shledávat už v době rozkvětu kulturní historie na sklonku 19. věku. Jsem ráda, že toto si uvědomuje i autor předkládané disertace a nepomíjí význam posud nepřekonaných zakladatelských prací Zikmunda Wintra. Musím hned na počátku konstatovat, že Ďurčanský v té nejlepší tradici navazuje na jeho odkaz, co se týče hloubky znalostí zkoumané problematiky i původních archívních dokumentů. Ovšem na rozdíl od zmíněného, nyní už pozapomenutého historika a beletristy, Ďurčanský své téma zpracovává systematicky a užívá moderních metod. Hned v úvodní kapitole (i na mnoha dalších místech) také dosvědčuje, že má perfektní přehled o celém spektru starší i moderní odborné tuzemské literatury i metodickém přínosu prací zahraničních.

Ačkoliv těžištěm jeho disertace je rozbor městských knih, jeho záběr je mnohem širší – diplomatická problematika je mu vlastně jen odrazovým můstkem pro uchopení dějin v plné šíři. A tak by to mělo být! Autor sice sám s nemístnou skromností soudí, že nebylo jeho cílem podat vyčerpávající dějiny městské správy kvůli torzovitosti dochovaných pramenů, ale navzdory tomuto skeptickému konstatování , se mu podařilo uspět měrou vrchovatou. Ve středu jeho zájmu, kde projevuje nejvíce badatelskou erudici znalce úředních knih, jejichž výzkumem se zabývá, navzdory svému mládí, už vskutku úctyhodnou řadu let, stojí středočeská města Nymburk, Brandýs nad Labem a Čelákovice. Tedy středně velké královské město, menší komorní město (zároveň i sídlo rezidenční) a malé městečko vrchnostenské. Jsou to tři lokality, autorovu srdci evidentně blízké, ale kromě toho ke komparaci precizně typově zvolené - města rozdílného právního postavení, ležící v jednom nepříliš velkém regionu a kromě toho v průběhu třicetileté války sdílející i podobné tragické osudy.

Ďurčanský zde podrobně sleduje strukturu jednotlivých orgánů městské správy – městskou radu, sbor obecních starších a rychtářské funkce. Konstatuje, že v důsledku válečných událostí byly tyto úřady zjednodušovány a personálně měně obsazovány než v mírových letech a také jejich agenda se musela často omezit na určitý „udržovací režim". Zatímco větší města měšťané neopouštěli povětšinou ani v době bezprostředního ohrožení, spoléhajíce, často ovšem marně, na pevnost městských hradeb, nehrazená města a osady byly před příchodem vojáků vyprázdněné. Vždy v takových případech byl samozřejmě chod městské správy zcela ochromen. Nejhorším obdobím pro tato polabská města hlavně druhá polovina třicátých let 17. věku při řádění saské a švédské soldatesky.

Ve čtyřicátých letech už lze spatřovat stabilizační tendence v městské správě, ale stále se uchovává určitá skromnost a menší lesk např. při obnovování městských rad, což je pochopitelně logické i v důsledku ekonomických ztrát způsobených válkou. Nové poválečné působení městských orgánů upravovala instrukce podkomořího z roku 1651 charakteristická unifikačními tendencemi.

V předchozím textu jsem se zastavila nejprve u třetí, nejobsažnější, části Ďurčanského disertace. I ta sama o sobě by stačila na samostatnou doktorskou práci, která by jistě byla velmi pozitivně hodnocena. Doufám, že tento fakt náležitě ocenění současní měšťané některého z výše připomenutých měst a dílo Marka Ďurčanského zpřístupní širší čtenářské obci. Mne osobně velice zaujaly hlavně kapitoly předchozí. Ne, že bych část třetí pokládala za horší, ale autorova obrovská znalost konkrétních podmínek oněch tří měst umožňuje recenzentovi jediné - nabýt hlubokého poučení.

Musím říci, že mne osobně nejvíce zaujal přehled historie a správy českých měst za třicetileté války. Autor tu úspornými prostředky, na základě poměrně bohaté literatury, ale opět i málo využitých pramenů (včetně pamětí, kronik, i jiných drobných narativních pramenů), podává nadmíru zajímavý obraz vnitřních i vnějších osudů celé řady měst. Líčí velmi plasticky vztahy podkomořského úřadu a jeho držitelů (mezi nimiž zastával tento post nejdéle neblaze proslulý Přibík Jeníšek z Újezda) k městům a postupný tlak na mechanismus městských správ i život měšťanů.

Velkou pozornost věnuje konfiskacím a postupu rekatolizace. Konfiskace byly současně vrcholem moci královských rychtářů, kteří tyto úkony měli vesměs na starosti – pocházeli také téměř bez výhrad z osob mimo městské elity. Ďurčanský správně vidí, jak dochází k rozkladu, či restruktualizaci těchto elit, která nejvíce a bezprostředně souvisela s rekatolizací. Působivé je dále třeba upozornění na změnu taktiky švédských vojenských sil vůči měšťanům za Banérova tažení, kdy se masově rozmohlo hrubé násilí, vymáhání vysokého výpalného, drancování, ale současně i častá devastace městských kanceláří a registratur .

Ke koncipování těchto pasáží měl autor k dispozici skutečně slušnou řádku odborných prací, ať už rozsahem skromnějších, nebo těch vyčerpávajících, jako byly kdysi Vančurovy Dějiny Klatov, i těch lepších současných, mezi něž se řadí především Dějiny Litoměřic. Z textu je jasně patrné, že všechny ty četné práce, které cituje, skutečně pečlivě pročetl, aby na základě dílčích analýz mohl dospět k syntéze. Tady bych uvedla jednu výtku – ve srovnání s tím, jak obrovské množství sekundární literatury i pramenů Ďurčanský pročetl, jsou jeho závěry až příliš stručné. Je to na škodu věci. Nemyslím, že by autor omezil rozměr svých zjištění kvůli spěchu, ale spíše z jisté – neodůvodněné - obavy, že vše ještě příliš dobře neprostudoval. Přitom tu jde vlastně o jedinou dosud napsanou syntézu vývoje českých měst za třicetileté války. I když by se autorovi naskytla příležitost publikovat tuto doktorskou práci jako celek , přimlouvala bych se za to, aby tyto dějiny českých

měst a také přehled dosavadního výzkumu o dějinách měst byly publikovány i separátně (třeba na stránkách ČČH).

Na předkládané disertaci oceňuji bravurní erudici, s kterou autor zvládl a zpracoval ohromné množství poznatků vytěžených z pramenů a literatury. Zdůrazňuji slova **zvládl** a **zpracoval**, tedy nejen pouze shromáždil. Jen ten, kdo byť jen okrajově, přišel do styku s prací podobného charakteru, si může kvalifikovaně uvědomit, kolik námahy (zdánlivě neefektní) je vloženo třeba do sestavení přehledných tabulek vysoké výpovědní hodnoty. Kromě toho je pěkné, že autor při koncipování obtížného odborného textu nezanedbal ani stylistickou úroveň.

Doktorskou disertaci Marka Ďurčanského bez všech pochybností, ale s velkou radostí a chválou doporučuji k obhajobě a jako podklad pro dosažení titulu PhD.

V Praze dne 3.5.2007

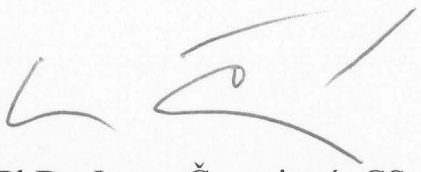

doc. PhDr. Ivana Čornejová, CSc.
Ústav dějin UK – Archiv UK